

Suomalaista perintöviisautta

Vanhat merkkipäivät. Toimittanut JOUKO HAUTALA, kuvittanut ERKKI TUOMI. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 229 osa. Helsinki 1948, 506 s.

KUSTAA VILKUNA: *Vuotuinen ajantieto* vanhoista merkkipäivistä sekä kansanomaisesta talous- ja sääkalenterista enteineen. Suomen tiedettä N:o 11. Julkaisija Suomalainen Tiedeakatemia. Otava. Helsinki 1950, 364 s.

Siitä Suomen kansan henkisestä perinnöstä, jota Suomalaisen Kirjallisuuden Seura nyttemmin sisältönsä arvoa vastaaviksi uudistetuissa

arkistosuojissaan vaalii, on viime vuosina ehditty saattaa julki kaksikin silmälle mieluista valikoimaa. On tietenkin tärkeää, että tutkija näin saa käytettäväkseen tavallaan tyyppihakemistoja, joiden valmennuksella on hyvä uppoutua varsinaisen arkistoaineksen jättiläisaarnioon. Yhtä tärkeätä lienee myös, että lukevalle yleisölle tarjotaan uusia mahdollisuuksia omakohtaisesti ja monipuolisesti perehtyä mainitun henkisen perinnön olemukseen. Halua tällaiseen tutkisteleamiseen ei kansaltamme tiettävästi puutu. Sitä parempi, jos nämä molemmat näkökannat voidaan onnistuneesti yhdistää, kuten näyttääkin tapahtuneen.

Sarjan esikoiseen, »Myytillisiin tarinoihin» verrattuna »Vanhojen merkkipäivien» aihepiiri on kouraantuntuva laatua. Tosin edellisiäkin on aikoinaan enemmän uskottu kuin epäilty, tosin jälkimmäisiinkin liittyy vuotuisten taloustöiden käytännöllistä järjestelyä koskevien ohjeiden ohella runsaasti uskomuksellivoittoa ainesta, enteitä, ennustuksia, tapoja ja taikoja. Nämä kytkeytyvät kuitenkin yleensä kiinteästi päivästä toiseen jatkuvaan elämänkulkuun vanhakantaisen talousvuoden puitteissa, jolle työn ja juhlan alati toistuva aaltoliike antaa rytmin. Ajallisen menestyksen tavoittelu, huoli huomisesta on valtaosalta ollut luomassa noita enemmän tai vähemmän konkreettiseksi käsitetylle pohjalle rakentuvia moninaisia opastuksia, varoituksia ja havaintoja, joita »Vanhat merkkipäivät» on tulvillaan. Tällaisen aineiston tieteellinen selvittely ei tule olemaan vaivattominta laatua, siksi monisärmäinen on sen rakenne, siksi etäälle ja monelle suunnalle ulottuvat sen mutkaiset juuret, siksi laajojen kulttuurihistoriallisten näköalojen hallintaa vaativia tulevat olemaan monet sen piiristä versovista ongelmista. Vaikka kansanomaisen merkkipäivästön ydinrunkona näyttääkin olevan kristillinen kirkkokalenteri, tämä on useimmiten vain sovinnainen asteikko, jonka avulla on ollut mukava määritellä, missä vuoden vaiheessa noiden varsin erävinä aikoina ja eri suunnilta omaksuttujen perinnäistapojen ja kokemusten käytännössä kertaaminen sekä hyväksikäyttö oli jälleen käyvä ajankohtaiseksi.

»Vanhojen merkkipäivien» toimittajan suorittamasta työstä näkyy teoksessa vain osa. Hänen valvomanaan on nimittäin alkuperäisten arkistokäsikirjoitusten jättiläispaljoudesta eritelty ja kortitettu kaikki alaa koskevat tiedonannot, joista valinta tätä kirjaa varten on tapahtunut. Tämä kuukausittain ja kalenteripäivittäin järjestetty kortisto on tutkijain käytettävissä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistossa. Se vaatii kuitenkin käyttäjältään kritiikkiä. Toimittaja onkin alkulauseeseen mahdollistanut mielenkiintoisen pikku esityksen niistä kirjallisista lähteistä, joiden jättämiä jälkiä voidaan otaksua merkityn muistiin aitona perintätietona. Tähän on jokaisen, joka tutkimusmielessä aikoo käsitellä kansanomaista kalenteriviisautta, syytä tarkoin perehtyä.

Meidän sopii olla tyytyväisiä, että jo ennestään hyvässä maineessa olevan etnologisen kirjallisuutemme jatkoksi on saatu varsin keskeistä alaa käsittelevä pätevä ja edustava hakuteos. Mannermaisia perspektiivejä etsittäessä tarjoutuvat sen rinnalla käytettäväksi itseoikeutettuina sellaiset laajat kokoomateokset kuin esim. »Handwörterbuch des deut-

schen Aberglaubens» ja Alexis Yermoloffin »Die Landwirtschaftliche Volkswirtschaft in Sprichwörtern, Redensarten und Wetterregeln», joista jälkimmäinen sisältää runsaanpuoleisesti tietoja slaavilaisiltakin alueilta.

Niin tutkijalle kuin tavalliselle lukijallekin luulisi olevan viehättävää ja hyödyllistäkin tilaisuuden tullen käytännössä harrastaa luonnon ilmiöiden tarkkailua edesmenneiden sukupolvien silmin.

*

»Vanhojen merkkipäivien» alkulauseessa dosentti Jouko Hautala pahoittelee, että kansanomaisten merkkipäiviemme etevimmän tuntijan, professori Kustaa Vilkun monilukuiset ja arvokkaat kirjoitukset ovat hajallaan eri julkaisuissa ja siten vaikeat käyttää. Nytemmin tämä valitus ei onneksi ole enää aiheellinen. Viime joulumarkkinoille ehäti nimittäin paino- ja sidontateknilliseltä asultaan meikäläisissä oloissa harvinaisen huoliteltu kirjanen, jonka sivumäärä sattuu olemaan sama kuin vuoden päivien luku — yhtä vaille. Nämä sivut ovat täynnä tiivistä tietoa. Jo runsaan vuosikymmenen ajan on kansanomaisen kalenteriviisiäus ollut prof. Vilkun sydämenasiana, ja muistamme, miten hän eri tiedotusvälineiden avulla ututterasti on pitänyt suurta yleisöä kirjaimellisesti ajan tasalla. Aineistonsa sanoman — päälähteinä tietenkkin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto ja Sanakirjasaatiön kokoelmat — hän on esittänyt osuvan keskitetysti mutta samalla kertaa inhimillisellä lämmöllä sekä alati tehostaen kansankulttuurin suhdetta luonnon vuodesta vuoteen uudistuvaan elämäntäyteiseen näyttämöön. On hyvin tunnettua, miten tämä hänen asenteensa heijastuu hänen muustakin tuotannostaan. Lähinnä kait juuri hänen ansiostaan suomalainen kansatieteellinen tutkimus onkin saamassa uutta henkeä ja onnekseen irtautumassa helposti vaarallisen lähelle kvasitieteellistä vätystelyä painuvasta ja itsetarkoitukseksi muodostuvasta typologisesta metodista, joka varovasti käyteltynä kyllä kelpaa apuvälineeksi tiettyyn asteeseen, mutta pyrkii yleensä kevyesti syrjäyttämään funktion, jonka käsittämällä tavallisesti on ratkaiseva merkitys.

»Vuotuinen ajantieto», johon tekijä siis lopuksi on keskittänyt vuosien varrella monien työpöydältään sinkoilleiden lastujen olennaisimman sisällön, on siten paljon enemmän kuin pelkkä »Vanhojen merkkipäivien» tiivistelmä. Se on vankka ja kaivattu runko, jonka rakenne jokaisen kansatieteellisiä kysymyksiä harrastavan on syytä jo varhaisessa vaiheessa yrittää tarkoin omaksua, mikäli hän haluaa saavuttaa elävän suhteen tieteeseensä. Vaikka teos ei lähestulkoonkaan pyri sanomaan viimeistä sanaa jokaisesta kansiensa välisestä asiasta, se opastaa verratoman havainnollisesti, miten probleemeja tulee nähdä ja miten niitä lähestyä. Maalailevasti kuvailevan kronologisen etenemisen kuukausi kuukaudelta ja merkkipäivästä toiseen keskeyttää tuon tuostakin yllättävä havainto tai tulkinta, joissa tekijän kulttuurihistoriallinen yleisnäkemys sekä kyky paljastaa asiayhteyksiä pääsevät vakuuttavasti oikeuksiinsa. Jokin sellainen sinänsä vähäpätöiseltä vaikuttava kansantapa kuin vaikkapa heinämadon tappajaiset saa uutta kantavuutta mannermaista taustaa vastaan nähtynä. Taas esim. muinaispakanallisen

Ukko-jumaluuden ja Jaakko-apostolin suhteen selvittely antaa hyvän opetuksen siitä, miten tutkijan ei pidä antaa kansallisromanttisten ennakkokäsitysten hämätä itseään. Vähäinenkin oikeihin yhteyksiin sijoitettu intohimottoman kritiikin sävyttämä havainto on ajan mittaan arvokkaampi kuin loistelas mutta hatara ja harhauttava mielikuviusrakennelma.

On vahinko, että Sigfrid Svenssonin kuusi vuotta sitten ilmestynyt miellyttävä pikku teos »Bondens år» jää monitahoisensa sisällyksensä ja suppeakokoisuutensa välisen epäsuhteen vuoksi valitettavan rankomaiseksi varsinaisille merkkipäiville varatun tilan kohdalla. Sen lukeminen yhtäaikaisesti Vilkun kirjan rinnalla maksaa vähäisen vaivansa ja avaa silmät näkemään menneinä aikoina vallinneita kahden pohjoismaisen naapurikansan välisiä kulttuurikosketuksia.

A. HIRSJÄRVI